EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Název vzdělávacího programu: Demokratická výchova pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP)

Číslo vzdělávacího programu: VP6

Forma dokumentu: skripta

Zpracovala: Mgr. Lenka Dvořáková

Editor: Ing. Renáta Müller

Toto dílo „Demokratická výchova pro žáky se SVP – skripta“ je licencováno pod licencí Creative Commons [BY-SA]. Licenční podmínky navštivte na adrese: https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/

Obsah

1. Co je to školní parlament (ŠP)
2. Kompetence žáků ve školním parlamentu
3. Význam školního parlamentu
4. Formální podmínky školního parlamentu
5. Jednací řád školního parlamentu
6. Role školního parlamentu
7. Osoba koordinátora
8. Metody práce školního parlamentu
9. Propagace a spolupráce školního parlamentu
10. Volby
11. Oficiální uvedení do úřadu – podepsání smlouvy
12. Příprava na školní rok – stanovení cílů a pravidel
13. Evaluace a autoevaluace školního parlamentu

Závěrečný test

Použitá a doporučená literatura

1. Co je to školní parlament (ŠP)

Školní parlament (ŠP) je skupinou **demokraticky zvolených žáků jedné školy**. Kandidáti do školního parlamentu jsou zvoleni dětmi v demokratických volbách.

Každá třída si zvolí jednoho nebo dva žáky, kteří pak budou třídu reprezentovat po zbytek roku. Zástupci školního parlamentu následně od spolužáků a učitelů **sbírají informace o tom, co by mohli ve škole zlepšit a jak**. Pravidelně pak informují spolužáky o své činnosti [1].

Zkus napsat, co bys chtěl ve škole zlepšit a jak?

……

……

……

Školní parlament zpravidla vzniká na základě přání vedení školy, které vybere vhodného koordinátora. Vedení by společně s koordinátorem mělo podporovat chuť žáků se SVP podílet se na běhu školy. Nicméně nikdo z dospělých by neměl chtít parlament zřídit direktivně.

Školní parlament potřebuje pro kvalitní fungování:

1. motivovaného koordinátora,
2. podporující vedení školy a
3. jakékoliv žáky.

Prostor pro poznámky:

……

……

……

……

……

……

2. Kompetence žáků ve školním parlamentu

Napiš, co si představuješ pod slovem KOMPETENCE (na konci kapitoly najdeš řešení):

……

……

……

Cílem školního parlamentu je poskytnout prostor pro aktivní zapojení žáků do života školy. Existují však i další přínosy, školní parlament například:

- umožňuje dětem podílet se na ovlivňování chodu školy,
- napomáhá žákům rozvíjet nezávislé myšlení,
- podporuje u žáků zodpovědnost a učí je spolupráci.

Zástupci školního parlamentu mají pravidelné schůzky, na kterých **předkládají podněty, otázky a návrhy směrem k vedení školy a učitelům.** Na těchto schůzkách se pak snaží vzájemně najít optimální řešení.

Školní parlament podněcuje děti, aby se aktivně podílely na vedení diskuzí a nalezení kompromisů, čímž napomáhá nejen k osobní a sociální výchově, ale i k výchově demokratických občanů. Vede je tak k občanské gramotnosti [1].

Výchova k demokratickému občanství klade důraz na aktivní roli žáků coby mladých občanů. Učí je poznat svá práva a povinnosti a rozumět jim a

prakticky využít své zkušenosti ze školního prostředí a uplatnit je v reálném životě. Liší se tak v porovnání s tradiční výukou občanské výchovy, založené čistě na poznatcích získaných z učebních osnov, které jsou mnohdy abstraktního charakteru a obtížně pochopitelné.

Výchova k občanství „učí žáky respektovat a uplatňovat mravní principy a pravidla společenského soužití a přebírat odpovědnost za vlastní názory, chování a jednání i jejich důsledky. Rozvíjí občanské a právní vědomí žáků, posiluje smysl jednotlivců pro osobní i občanskou odpovědnost a motivuje žáky k aktivní účasti na životě demokratické společnosti.“ (RVP ZV, s. 43)

Promyšlený systém činností při práci se školním parlamentem povede k rozvíjení jednotlivých klíčových kompetencí žáků.

Kompetence znamená nejčastěji předpoklady či schopnost zvládat určitou funkci, činnost nebo situaci.

Prostor pro poznámky:

……

……

……

……

……

……

3. Význam školního parlamentu

Školní parlament:

- zvyšuje **zájem žáků o školní** (i mimo školní) záležitosti,
- učí žáky **znát jejich povinnosti i práva a tato práva používat**,
- vede děti k **odpovědnému přístupu** k sobě i svému okolí a učí je odpovědnosti za svou práci a chování,
- pomáhá žákům nabývat praktických dovedností, které jim umožní se smysluplně podílet na veřejných záležitostech,
- umožňuje dětem zažít a uvědomit si, že mohou svět kolem sebe pozitivně proměňovat,
- učí děti, jak **prakticky uplatňovat demokracii**, a cíleně rozvíjí občanské kompetence (je jedinečnou příležitostí pro zkušenostní učení),
- povzbuzuje žáky, aby hráli aktivní roli v jejich společnostech a politických komunitách,
- poskytuje žákům příležitost osvojit si znalosti, dovednosti, hodnoty a postoje, které jim umožní zapojit se do života demokratické komunity (např. tolerance a odpovědnost),
- je komunikačním prostředníkem mezi žáky, učiteli a vedením školy,
- pomáhá třídním učitelům při práci se třídou,
- podporuje **partnerskou komunikaci mezi žáky a učiteli** založenou na vzájemné důvěře,
- zvyšuje pozitivní hodnocení školy okolím (obec, rodiče, zřizovatel, Česká školní inspekce…),

- sbližuje žáky prvního a druhého stupně školy,
- zvyšuje informovanost ve škole (jak žáků, tak dospělých) [1; 7; 8].

Náplň práce školního parlamentu:

Mezi oblasti, v nichž se žáci mohou aktivně podílet, patří například:

- rozhodování ohledně **materiálního zvelebování školy** (například vymalování tříd nebo chodby, pořízení školního vybavení a nábytku, zvelebování školní zahrady),
- **vzdělání žáků** (besedy, školní výlety a exkurze, pořádání výstav, praxe a dobrovolnictví – například pořádaní sbírek na nákup kompenzačních pomůcek, pro dětský domov nebo psí útulek…),
- **pořádání školních akcí** (soutěže, besídky, sportovní dny, doučování, mimoškolní aktivity a kroužky).

Prostor pro poznámky:

……

……

……

……

……

……

4. Formální podmínky školního parlamentu

Je důležité, aby žáci i koordinátor věděli, co můžou od parlamentu očekávat a vyžadovat, a proto by se měli nastavit **formální podmínky a jasně vymezené hranice a role.** Podmínky ŠP klademe v souladu se školním vzdělávacím programem školy.

- Časový prostor pro činnost parlamentu je vyhrazen v rozvrhu.
- Klidná a přátelská atmosféra ve třídě a ve škole.
- Je přidělen vlastní prostor (ideálně místnost) pouze pro potřeby parlamentu.
- Parlament má své místo pro propagaci (web s přístupem žáků, rozhlas, nástěnka…).
- Školní parlament je zanesen do školního vzdělávacího programu.
- Je vytvořen systém voleb (kolik žáků, z jakých tříd, průběh voleb…).
- Vznikne smlouva mezi školou a členy parlamentu a zároveň smlouva mezi školou a koordinátorem, na jejímž základě je možné si stanovit pravidla a podmínky spolupráce.
- ŠP má k dispozici technické a kancelářské vybavení – počítač, tiskárna, fotoaparát, fix, nástěnka, lepidlo, výtvarné pomůcky, pracovní listy, vybavení knihovny [10; 12].

Prostor pro poznámky:

……

……

……

……

5. Jednací řád školního parlamentu

ŠP vykonává svou práci **podle stanovených pravidel a prostřednictvím svých stanovených zástupců**, přičemž **každý názor, každý hlas a podnět je akceptován** a projednán.

Zasedání ŠP obvykle bývá jednou za měsíc nebo dle potřeb a událostí. Program jednání navrhuje předseda a podklady pro jednání navrhují členové rady v souladu s pravidly nebo na základě podnětů ostatních členů, nadcházejících událostí.

Školní parlament má na starosti:

- jednat podle programu a plánu práce, který schválí předseda a jeho členové,
- plnit stanovené úkoly a programy a informovat o událostech, které jsou v plánu a jsou schváleny,

- vyslechnout a dávat k projednání další návrhy členů rady; nově přijaté úkoly, akce, programy a aktivity musí být schváleny a uvedeny v dalším programu.

Tato pravidla, programy a úkoly jsou platné pro všechny členy bez rozdílů. [12; 13]

6. Role školního parlamentu

Mezi hlavní činnosti školního parlamentu patří:

- příprava a organizace projektů,
- organizace charitativních sbírek,
- tvorba, tisk a distribuce školního časopisu,
- snaha o zlepšení vztahů mezi učiteli a žáky a diskuze o dění ve škole.

ŠP může zasahovat do různých oblastí života školy, například plní funkci poradního orgánu – žáci se vyjadřují k problémům či otázkám a vedení jejich hlas bere v potaz; provádí ankety, vytváří zábavné aktivity a realizuje projekty, díky nimž pomáhá žákům cítit se ve škole lépe.

Je tedy důležité si na dané škole říct, jaké funkce parlament plní a s jakými cíli:

- stanovit na začátku roku cíle, které jsou reálné, konkrétní a srozumitelné,
- zapojit do formulování cílů i vedení školy a koordinátora/pedagoga,
- představit cíle spolužákům.

ŠP by neměl zasahovat do kompetencí učitelů a vedení školy. Obvykle ŠP realizuje ty projekty, které si sám vymyslí a ke kterým vedení školy nemá výhrady. [15; 16]

Školní parlament nezasahuje do těchto oblastí:

- návrhy na změny způsobu výuky či běžného chodu školy,
- plán učiva,
- školní řád,
- hodnocení žáků.

Mezi kompetence školního parlamentu patří například:

- sestavování přípravného výboru pro volbu předsedy včetně integrovaných žáku,
- volba předsedy a zástupce školního parlamentu,
- zvolení výboru a všech zástupců do vytvořených oblastí a skupin,
- tvoření a úprava zákonů a stanov,
- vytvoření programu a jeho schválení hlasováním všech členů,
- změny a úpravy ve zvolených úkolech a programech,
- zápisy ze zasedání a předložení ke schválení všem členům. (skupiny, třídy, škola).

Prostor pro poznámky:

……

……

……

……

……

……

7. Osoba koordinátora

Koordinátorem je míněn dospělý člověk, který vede žákovský parlament (nejčastěji se jedná o učitele, ale může jím být kdokoliv, včetně školního psychologa či externí osoby).

Všechny činnosti ŠP mají společné pravidlo: Koordinátor nedělá práci za žáky, ale partnersky je vede, radí jim v problematických situacích a vhodnými otázkami je přivádí k vlastním řešením. Dodržování tohoto pravidla má adekvátní efekt také na žáky: vede je k přebírání odpovědnosti za svou práci a za své chování, učí je plánovat si úkoly, pracovat ve skupině a rozvíjet diskuzní a prezentační dovednosti. Koordinátor podporuje žáky, aby svůj hlas a svá přání začali hlasitě artikulovat a slova převáděli v činy.

Koordinátor se zpočátku snaží nastavit svou skupinu tak, aby vůbec byla schopna efektivně a konstruktivně spolupracovat. Učí žáky parlamentním dovednostem (které žáci často neovládají – je třeba jim zásady neustále opakovat a jít jim příkladem).

Poté, co se koordinátorovi podaří vytvořit kompaktní tým, zůstává většinou už jen rádcem a mentorem. Současně je koordinátor styčnou osobou, která

činnost ŠP plánuje, stanovuje její cíle, vyhodnocuje ji, komunikuje s vedením školy. Monitoruje práci žáků a dává jim zpětnou vazbu, motivuje žáky do práce. [9; 12; 13]

Práce koordinátora:

- Spolupracuje s vedením školy.
- Vyjedná základní podmínky pro ŠP i pro sebe.
- Společně s vedením osvětluje před učitelským sborem přínos ŠP.
- Plánuje konkrétní, krátkodobější cíle pro činnost ŠP.
- Učí žáky přebírat odpovědnost za činnost ve ŠP.
- Vede žáky v nezbytných parlamentních procesech (volby, tvorba pravidel ŠP, rozdělování rolí, reflexe činnosti…).
- Trénuje žáky v základních parlamentních dovednostech (práce ve skupině, aktivní naslouchání, konstruktivní diskutování, asertivní a slušné chování a vystupování).

Prostor pro poznámky:

……

……

……

……

……

8. Metody práce školního parlamentu

Pro analýzu stávajícího stavu ŠP před formulací cílů na školní rok je vhodné si udělat **SWOT** analýzu (**S**trenghts – silné stránky, **W**eaknesses – slabé stránky, **O**pportunities –příležitosti, **T**hreats – hrozby), která pomůže pojmenovat silné i slabé stránky školního parlamentu. **SWOT pomůže identifikovat silné stránky a slabé stránky, příležitosti a hrozby spojené s činností školního parlamentu**. Zatímco silné a slabé stránky jsou vnitřními faktory týkající se každé školy, příležitosti a hrozby jsou faktory vnější, které příliš nemůžete ovlivnit [3; 4; 5].

SWOT	Silné stránky	Slabé stránky
Příležitosti	*Vývoj nových metod pro posílení silných stránek:* - -	*Odstranění slabin pro vznik nových příležitostí:* - -
Hrozby	*Použití silných stránek pro odstranění hrozeb:* - -	*Vývoj strategií, díky nimž je možné omezit hrozby ohrožující naše slabé stránky:* - -

Diskuze

Je důležité vést žáky ke **konstruktivní a kultivované diskuzi.** Diskuze pomáhají žákům rozvíjet schopnosti, které uplatní při zasedáních školního parlamentu. Každý parlament by si měl projít diskuzí o pravidlech parlamentu a rozdělením funkcí. Diskuze napomáhají:

- Rozvíjet schopnost poutavě **prezentovat,** kterou žáci uplatní při komunikaci se svou třídou.
- Učí žáky **moderovat** setkání (např. při zasedáních a při práci se třídou).
- Podněcuje žáky k odpovědnému realizování projektů.

Diskuze by měly zahrnovat zážitkové a zábavné aktivity, které podstatně ovlivňují týmového ducha a pohodu ve skupině. Mnoho parlamentů začíná zasedání malou hříčkou či hrou.

Je důležité děti vést k práci ve skupinách a brainstormingu, aby se naučily vyjádřit svůj názor, uvědomily si, že jsou součástí jednoho týmu, respektovaly názory spolužáků (i těch mladších) a neskákaly jim do řeči. [3; 4; 5]

Brainstorming je technika, při níž se uplatňuje kreativní myšlení. V první fázi brainstormingu dává každý člen z dané skupiny lidí podněty a nápady k danému tématu. Cílem je získat všechny možné myšlenky, jakkoliv absurdní

se mohou zdát. Je nutné také dodržovat určitá pravidla. Je potřeba, aby nápady během brainstormingu nebyly nijak hodnoceny a komentovány. Naopak se všechny zapisují, aby mohly inspirovat další účastníky. Hodnocení a výběr těch nejlepších myšlenek a nápadů poté probíhá v dalších krocích, které zahrnují i jiné techniky.

9. Propagace a spolupráce školního parlamentu

Školní parlament by měl zahrnout parlamentní aktivity, jako jsou volby, rozdělení rolí, formulace pravidel, propagace činnosti. Aby byl ŠP efektivní, je zapotřebí efektivně informovat ostatní žáky a vedení školy o jeho činnosti. Parlament se tedy neobejde bez propagace svých zájmů a (politických) cílů. „**Když o sobě parlament nedává vědět, jako by vůbec neexistoval.**“

Jedním z prvních bodů je tedy určení vhodného místa k **propagaci.** Například:

- školní časopis,
- nástěnka,
- rozhlas,
- webové stánky / facebookové stránky,
- verbálně – např. na začátku/konci vyučovací hodiny

Neměla by se podcenit časová náročnost propagace a měl by se zvolit komunikátor neboli mluvčí, který je schopen podávat informace o činnosti a plánech ŠP efektivním, chytlavým a zajímavým způsobem. Mluvčí reprezentuje ŠP navenek, přispívá do školního časopisu, má na starosti prezentaci ŠP na internetových stránkách. Do propagace je vhodné zapojit ostatní spolužáky a vedení školy. Propagace je důležitou součástí voleb do ŠP.

Prostor pro poznámky:

……

……

……

……

……

……

10. Volby

Příprava, propagace a realizace voleb

Volby jsou nedílnou součástí demokracie a volby do školního parlamentu jsou jedinečnou příležitostí pro žáky podílet se na demokratickém rozhodování. K volbám je potřeba **volební kampaň**, která má za úkol dát kandidátům příležitost, aby své myšlenky či vize sdělili spolužákům, kteří si podle nich utvoří svůj názor.

Kandidáti jednotlivých tříd společně s ostatními spolužáky sestaví **volební program**, v němž určí, co chtějí změnit, co jim nevyhovuje, jaké mají cíle a postoje. Pak tyto cíle aktivně představují voličům – ostatním žákům. Žáci se podílejí na volbě svých zástupců, a tím pádem nesou zodpovědnost za svá rozhodnutí a zvažují jejich dopad jak na sebe, tak i na ostatní.

Do přípravné a organizační fáze voleb by se měli zapojit žáci (zejména starších ročníků) a společně se podílet na:

- vytváření/vytištění hlasovacích lístků,
- vytváření informačních materiálů o tom, jak, kde a kdy budou volby probíhat,
- sestavení seznamu voličů,
- zajištění volební urny,
- přípravě volební místnosti (např. psací potřeby na zaškrtávání kandidátů na hlasovacích lístcích).

- Volby se konají na jednou za rok nebo jednou za dva roky.
- Každá třída pošle do voleb **alespoň dva kandidáty** (obvykle 2–5).
- Kandidáti představí ve své třídě volební program (např. při hodinách občanské výchovy nebo jiným způsobem propagace).
- Žáci obdrží v den voleb **volební/hlasovací lístek**, kde zaškrtnou dva kandidáty, které si vybrali, a lístek vhodí do urny.
- Organizaci voleb a spočítání hlasů má na starosti volební komise, kterou tvoří členové ŠP z předchozího volebního období.
- Kandidáti, kteří obdrží nejvyšší počet hlasů, vyhrávají a stávají se členy školního parlamentu.
- Školní parlament se v průběhu roku může rozšířit o žáky, kteří mají zájem. O jejich přijetí rozhoduje celý školní parlament.

Vyhlášení voleb – obeznámení s výsledky

Úspěšné a legitimní volby poznáme tak, že menšina (tedy ti, co prohráli) výsledek voleb přijme. Výsledky jsou vyhlášeny a srozumitelně komunikovány všem voličům.

Prostor pro poznámky:

……

……

……

……

……

……

11. Oficiální uvedení do úřadu – podepsání smlouvy

Zvolení zástupci tříd jsou uvedeni do úřadu složením slibu a podepsáním smluv mezi třídou a jejich zástupcem a mezi členem ŠP a školou.

Slib člena školního parlamentu:

„Slibuji, že budu zachovávat Ústavu školního parlamentu Základní školy xxx. Slibuji na svou čest, že svůj úkol budu vykonávat v zájmu všech žáků podle svého nejlepšího vědomí a svědomí.“

Práce na půdě školního parlamentu vychází z obsahu Úmluvy o právech dítěte, která byla přijata 20. 11. 1989 Valným shromážděním OSN a k níž přistoupila i Česká republika. Podle této Úmluvy má dítě právo:

- vyjádřit svůj vlastní požadavek,
- na opatření k zajištění kázně ve škole odpovídající lidské důstojnosti,
- na ochranu před jakoukoli diskriminací,
- získat a zveřejnit informace.

Prostor pro poznámky:

……

……

……

……

……

……

12. Příprava na školní rok – stanovení cílů a pravidel

Je důležité, aby se ŠP hned od začátku nepřetížil velkým množstvím akcí. Optimální scénář na začátku roku je:

- schůzka, kde se žáci parlamentu seznámí mezi sebou a obeznámí se s pravidly,
- uspořádání setkání s vedením,
- písemné sestavení jasného plánu práce na určité období,
- průběžná výměna informací mezi třídou a ŠP,
- příprava jedné větší zábavné akce pro žáky,
- zabývat se všemi návrhy, které do ŠP přijdou.

Je dobré nechat žáky brzy zažít pocit úspěchu, aby neztratili motivaci a chuť k práci, například zrealizovat úspěšný jednoduchý projekt. Dlouhodobým cílem parlamentu je předat dětem zodpovědnost za plánování akcí a vést je k samostatnosti. Je důležité motivovat děti, aby samy chodily s nápady k probrání na schůzkách a samy diskutovaly řešení problémů [12; 13].

Akční plán

Při práci s parlamentem je užitečné udělat si akční plán, v němž si členové parlamentu stanoví dlouhodobé cíle na školní rok a rozvrhnou si, kdo a co udělá v jednotlivých měsících. Skupina tak neztrácí přehled, kam parlament směřuje, a současně je schopna kontrolovat sféry odpovědnosti členů týmu. Je potřeba:

- stanovit na začátku roku cíle, které jsou reálné, konkrétní a srozumitelné,

- zapojit do formulování cílů i vedení školy a spolupracujícího kolegu,
- představit naformulované cíle žákům (klidně i jednodušším jazykem).

Prostor pro poznámky:

……

……

……

……

……

……

13. Evaluace a autoevaluace školního parlamentu

Koordinátoři ŠP obvykle formulují cíle, které zdokonalují fungování parlamentu jako celku, anebo cíle, které jsou orientovány na zlepšení dovedností a kompetencí jednotlivých členů parlamentu. Pokud se na stanovení cílů parlamentu výrazněji podílí vedení školy, cíle se často zaměřují na celkové zlepšení školy a jejího klimatu.

Každoroční cíl: předávání odpovědnosti žákům

Snad každý školní rok doporučujeme stanovit si **další cíl**, jehož naplnění můžeme považovat za velký úspěch: předávání odpovědnosti žákům (obzvláště v druhé polovině roku, kdy je ŠP již vyspělejší a stabilizovaný).

Nesmíme zapomínat **na zpětné ohlédnutí na konci roku a zhodnocení, zda se vám podařilo vaše cíle naplnit; pokud ne, řekněte si, co všechno můžete udělat pro jejich splnění v příštím roce.**

Prostor pro poznámky:

……

……

……

……

……

……

Souhrnný závěrečný test znalostí

1. **Co je to školní parlament?**

   a) zvolená skupina žáků z každé třídy

   b) ředitelem určená skupina žáků

   c) skupina žáků zvolená učitelským sborem

2. **Jaké jsou cíle školního parlamentu?**

   a) naučit žáky komunikovat, uplatňovat svá práva a plnit své povinnosti

   b) cílem je naučit žáky plnit příkazy

   c) naučit žáky za každou cenu uplatnit svůj názor

3. **Jaké jsou kompetence školního parlamentu?**

   a) vzdělávat a známkovat

   b) zlepšovat komunikaci mezi žáky a pedagogy

   c) tvořit učební plány

4. **Z čeho se skládá SWOT analýza?**

   a) příležitosti a ohrožení, vnější a vnitřní zdroje

   b) silné a slabé stránky, příležitosti a ohrožení

   c) možnosti, nemožnosti, vnější a vnitřní zdroje

5. Jak se jmenuje člověk, který vede školní parlament?

a) evaluátor

b) koordinátor

c) kooperátor

Použitá a doporučená literatura:

[1] FRONĚK, J., BUCVANOVÁ, E., KARAFIÁT, K. *Žákovský parlament na prvním stupni: pomocník pro koordinátora parlamentu.* Praha: Gemini o.s., 2013. ISBN 978-80-905293-9-7.

[2] SITNÁ, D. *Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-246-1.

[3] GRECMANOVÁ, H., URBANOVSKÁ, E., NOVOTNÝ, P. *Podporujeme aktivní myšlení a samostatné učení žáků.* Olomouc: Hanex, 2000. 159 s. ISBN 80-85783-28-2.

[4] MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Výukové metody.* Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.

[5] KOTRBA, T., LACINA, L. *Praktické využití aktivizačních metod ve výuce.* Brno: Barrister & Principal, 2007. ISBN 978-80-87029-12-1.

[6] ROHLÍKOVÁ L., VEJVODOVÁ, J. *Vyučovací metody na vysoké škole.* Praha: Grada Publ., 2012, s. 69. ISBN 978-80-247-4152-9.

[7] KOŠŤÁLOVÁ, H., KRÁLOVÁ, T., LORENC, M. *Vybrané kapitoly pro rozvoj pedagogických dovedností*. Praha: Oeconomica, 2010. ISBN 978-80-245-1653-0.

[8] BRANDER, P., KRAPF, P., WEIDINGER, W. *Kompas: manuál pro výchovu mládeže k lidským právům.* Vyd. 1. Editor: Rolf Gollob, Peter Krapf. Překlad: Eva Potužníková, Martin Potužník. Praha: Argo, 2006, Edice pedagogické literatury. ISBN 80-720-3827-3.

[9] HANSEN ČECHOVÁ, B. *Nápady pro rozvoj a hodnocení klíčových kompetencí žáků*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-388-8.

[10] GOLLOB, R., KRAPF P., WEIDINGER, W., ed. *Vzděláváním k demokracii: podklady pro učitele k výchově k demokratickému občanství a k výchově k lidským právům*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6087-6.

[11] GOLLOB, R., KRAPF, P. *Život v demokracii: učební plány VDO/VLP pro druhý stupeň základních škol*. 1. vyd. Překlad: Vladimír Jůva. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2012, Edice pedagogické literatury. ISBN 978-80-210-6088-3.

[12] HAZLBAUER, T., PETROVSKÁ, K., HOTOVÝ, F. *Žákovský parlament III*. Praha: Gemini o.s., 2012. ISBN 978-80-905293-3-5.

Internetové zdroje:

[13] Demokracie [online]. [cit. 2014-12-12]. Dostupné z: http://www.demokraciestavi.cz/ http://www.obcanskevzdelavani.cz/publikace

[14] *HUČÍNOVÁ, L., JEŘÁBEK, J. Klíčové kompetence v základním vzdělávání.* [online] *Praha: VÚP, 2007.* [cit. 2014-05-06]. *Dostupné z:* http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2010/02/kkzv.pdf

[15] KOVAŘÍKOVÁ, L. Metodický portál RVP: Inspirace a zkušenosti učitelům. [online]. [cit. 2014-12-14]. Dostupné z: http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/V/Voln%C3%A9_psan%C3%AD?highlight=voln%C3%A9+psan%C3%AD

[16] Centrum pro demokratické učení, o.p.s. [online] [cit. 2019-04-17]. Dostupné z: https://cedu.cz/co-je-zakovsky-parlament

Fotografie ve skriptech jsou ilustrační a byla k nim zakoupena autorská práva.